

۲۰۱۳۸۶۰

بسم الله الرحمن الرحيم

عنوان:

درنگ در رنگ و آهنگ

در راه و راهان کلام کاشانی

نویسنده

دکتر شکوه برادران

۱۳۹۷

برادران، شکوه، ۱۳۴۷-	سرشناسه:
دیوان. شرح	عنوان قراردادی:
درنگی در رنگ و آهنگ در سروده‌های کلیم کاشانی نویسنده شکوه برادران.	عنوان و نام پدیدآور:
اراک: آی سانا، ۱۳۹۷.	مشخصات نشر:
۱۶۹ ص؛ ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س.م.	مشخصات ظاهری:
۱۵۰۰۰ ریال 3-46-6577-978-600	شابک:
فیبا	وضعیت فهرست‌نویسی:
کلیم، ابوطالب، - ۱۰۶۱ ق. دیوان -- نقد و تفسیر	نوع:
شعر فارسی -- قرن ۱۱ ق. -- تاریخ و نقد	موضوع:
Persian poetry -- 17th century -- History and criticism	موضوع:
صور خیال	موضوع:
*Imagery	موضوع:
کل. ابوطالب، - ۱۰۶۱ ق. دیوان. شرح	شناسه افزوده:
۶۵۲۰۱۱۸ ۴۱۳۹۷ پ۰۸/۵۹۰	رده‌بندی کنگره:
۳۳/۱۰۸	رده‌بندی دیوبی:
۰۰۰۳۱	شماره کتابشناسی ملی:

انتشارات آی سانا: اراک: ۰۸۴ - ۳۲۲۳۴ - ۰۸۳ - ۳۲۱۳۳ - ۰۸۶

نام کتاب: درنگی در رنگ و آهنگ در سروده‌های کلیم کاشانی

نویسنده: دکتر شکوه برادران

ناشر: آی سانا

نوبت و سال چاپ: اول - ۱۳۹۷

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۱۵۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۵۷۷-۴۶-۳

فهرست مطالب

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۲	پیشگفتار
۶	مقدمه
۸	بررسی «سور خیال»
۱۳	صورت خیال در شعر کلیم کاشانی
۲۱	تشبیه
۲۳	۱- انواع تشبیه در شعر کلیم کاشانی به اعتبار ذکر و حذف ادات و وجه شبه
۳۷	۲- انواع تشبیه از لحاظ شکل در شعر کلیم کاشانی:
۵۲	۳- انواع تشبیه به اعتبار سادگی و درجۀ بودن مشبّه و مشبّه به
۵۵	۴- «انواع تشبیه به اعتبار حسی و عقلی: «دن مشبّه به»
۶۲	«تشبیه خیالی»:
۶۳	«تشبیه وهمی»:
۶۴	«تشبیه حروفی و عددی»:
۶۵	«تشبیه به صورت اضافه»:
۶۷	ب) استعاره:
۷۰	۱- استعاره مصرّحه
۷۴	۲- استعاره مکنیه:
۷۷	۳- استعاره تبعیه:
۸۰	ج) مجاز:
۸۱	معنای حقیقی و معنای مجازی
۸۱	۱- اقسام مجاز:

۸۹	 (د) کنایه:
۱۰۶	 اغراق
۱۲۰	 تشخیص
۱۳۳	 «حسن آمیزی»
۱۳۶	 ارسال المثل و اسلوب معادله
۱۴۶	 «حسن تعلیل»
۱۵۰	 تصویرهای پارادوکسی
۱۵۳	 ایهام و یجاز
۱۵۷	 «تلمیح»
۱۶۲	 کتابنامه

پیشگفتار

دانای خردآفرین و دَنرَای آسمان و زمین را سپاسگزارم که این تحقیق را محسب من ساخت تا با بضاعت ناچیز «درنگی در رنگ و آهنگ در سروده‌های کلیم کاشانی» را به دانش‌جویان زبان و ادبیات فارسی تقدیم کنم.

ملک‌الاعرا میرزا ابوطالب کلیم کاشانی مشهور به «طالبای کلیم» که او را «خلیای المری ثانی» خوانده‌اند، در سال ۹۹۰ هـ.ق یا ۹۹۲ هـ.ق متولد شد و در سال ۱۰۶۱ در کشمیر درگذشت. از شاعران معروف سده یازدهم هجریست. بیشتر تذکره‌نویسان اصل او را از همدان دانسته و گفته‌اند که چون سرکاشان (۱۰۳۵-۸۸۷ هـ.ش) اقامت داشت به کاشانی معروف شد. این دانش‌مندی زبان را در کاشان و شیراز آموخت و در اصل جوانی در زمان پادشاهی بهمانگیر به هندوستان رفت و ملازمت شاهنواز جهان پسر هشتم میرزای صفوی را برگزید. سرانجام در اربعم شاه ثانی (۱۰۸۷-۱۰۳۵ هـ) والی بیجاپور به سر می‌برد. اما در آخرین سفر او به هندوستان همسرش با کامیابی نبود و او به سال ۱۰۲۸ پس از مرگ شاهنواز خان به عراق بازگشت و پس از دو سال و اندی، باز به هندوستان بازگشت. این بار کلیم ملازمه میرزا محمد علی خان برگزیده و پس از چند گاه در آغاز پادشاهی شاه جهان بدین دانش‌مند رجوع جست و مورد توجه او قرار گرفت و سرانجام خطاب ملک‌الشعرایی یافت.

کلیم مردی نیکو نهاد و گشاده دست بود. نوشته‌اند که هر چه از او بماند و رساله‌ها دریافت می‌کرد صرف فقرا و اهل کمال می‌کرد، با شاعران هم‌طراز کسیب و محبت و مهر خاصی رفتار می‌کرد. چنان که در آیین‌های درباری زیر دست قدسی مشهور می‌ایستاد. در طلب نان به هر کسی توسل نمی‌جست، همت و الایی داشت، و در عین حاجت چشم بر مال اغیا نداشت. وی شاعری پر سخن بود. مجموع شعرهای او را تا

۲۴۰۰ بیت نوشته‌اند. با توجه به کلیات آثار کلیم نشان می‌دهد که او در همهٔ انواع شعر طبع آزمایی کرده است ولی مهارت و شهرت او در غزل سرایی است که در آن‌ها زبان ساده و گفتاری روان و سخنی استوار را با مضمون‌های تازه و معنی‌های بدیع و ناگفته که از اندیشه‌های غنایی و حکمی و اجتماعی برخاسته است همراه کرده، اما این زبان ساده و روان او در غزل‌هایش بیشتر از انواع دیگر شعرهایش واژه‌های برگزیده و محکم و «خوش تراش» دارد و خود به این معنی آفرینی‌های زیبای خویش توجه دارد. همواره سعی در آن دارد که از غیر معنایی بر ندارد، چنان که حتی از دوباره گویی معنی‌ها، خود را برگیزان ست. وی در ارسال المثل و یا آوردن مصراع‌ها و بیت‌هایی که حکم مثل داشته‌اش بسیار تواناست.

در مثنوی‌هایش رباعی، سه‌بیتی و گاه دور از انسجام و استواری دارد و واژه‌های هندی را هر جا که ذکر حرفه‌ها، صنایع، مملو، گیاهان، گل‌ها و درختان ضروری بوده به کار برده است و در این راه بسی بیشتر از زبان پارسی گوی که به هند می‌رفته‌اند اثرپذیری خود را از آن سرزمین و زندگی کردن در آن جا نشان داده است. وی همین زبان ساده را در قصیده‌های خود نیز به کار برد. درین مورد سر و کارش با آفرینش مضمون‌ها و تعبیرات خیالی و استعاری در این نزدیکی به زبان گفت و گو است. خواه در مدح و خواه در بیان حالات روحی خود. خواه در وصف‌های طبیعی. مبالغه‌های کلیم درین قصیده‌ها خاصه آن جا که سخن از پیشادش، پادشاه باشد کم سابقه است.

این شاعر دنیای شگفت‌انگیز دارد، دنیای رمزآلود و پیچیده، همهٔ عناصر در پیوند با یکدیگرند، در عالم خیال او هیچ چیز بی‌جان و بی‌خرد یافت نمی‌شود. دیدگانش شباهت‌ها و صفات مشترکی میان همه چیز - و همه چیز را هر چقدر که با هم متضاد

باشند - می‌بیند. بررسی در دیوان کلیم مرا بر این عقیده استوار کرده است که آرایه تشخیص از تصویرسازترین آرایه‌ها در دیوان اوست از آنجایی که کلیم را در تعالی سبک هندی بعد از صائب می‌توان یکی از مهمترین شاعران این دوره به حساب آورد، باید به این نکته اشاره کرد که کلیم در شکوفایی سبک هندی، نقشی به‌سزا و بسیار اساسی داشته است.

کتابی که اینک می‌خوانید تنها تلاشی است جهت آشنایی با زیبایی‌شناسی شعر کلیم کاشانی. و گمانی است که در چند کوتاه که در این راه بس دشوار برداشته شده است. تلاش بر آن بوده است که تا حد امکان راه‌گشای مفاهیم، تعبیرات و واژگانی که برای خوانندگان دیوان این شاعر پیچیده و مبهم جلوه می‌کند، باشد.

در پایان بر خود لازم می‌دانم استاد ارجمند، دکتر قدمعلی سرامی سپاسگزاری ویژه‌ای داشته باشم که با بزرگواری و مهربانی تمام به بررسی پژوهش‌های بنده پرداخته و با نوشتن مقدمه‌ای بر این اثر، سایه سرافرازی بنده گردیده است.

و همچنین لازم است از زحمات استاد ارجمند صاب سرهنگ احد امیری‌هزاوه سپاسگزاری داشته باشم که با بزرگواری و لطف دادران به بررسی پژوهش‌های بنده پرداخته و مرا در ویرایش این کتاب یاری داده‌اند.

شهره بهادران

۱۳۹۶ ماه